

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

УДК 343.3/.7

ГУЛКЕВИЧ В. Д.,
кандидат юридичних наук, начальник відділу
прокуратури Івано-Франківської області

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ

Анотація. У статті досліджуються положення міжнародних конвенцій про захист культурної спадщини під час військового конфлікту. Автор аналізує стан впливу міжнародних конвенцій на формування законодавства про кримінальну відповідальність за посягання на культурну спадщину під час військового конфлікту.

Ключові слова: культурна спадщина, культурні цінності, військовий конфлікт, захист культурної спадщини, злочини проти культурних цінностей.

Постановка проблеми. Збереження та забезпечення належної правової охорони культурної спадщини людства в усіх її різновидах є важливим завданням кожної держави. Відповідно до ст. 54 Конституції України культурна спадщина охороняється законом, держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, уживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу України, які знаходяться за її межами [1]. Удосконалення та розвиток в Україні сучасної системи охорони культурної спадщини неможливі без імплементації норм міжнародного права в цій сфері в національне законодавство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання міжнародно-правової охорони культурної спадщини глибоко досліджувалися вітчизняними та зарубіжними науковцями – В.І. Акуленком, А.Ж. Ахметзяновим,

А.Ф. Врдоляк, Д.О. Ковалем, Н.В. Кулаковою, А.М. Маугері, О.І. Мельничук, С.С. Риндіним та іншими. Окремі кримінально-правові аспекти міжнародних конвенцій і договорів про охорону культурної спадщини вивчалися В.П. Базовим, Т.Р. Сабітовим, В.О. Мироною, М.О. Міщенко. Однак глибокий аналіз впливу міжнародних конвенцій і договорів на рівень кримінально-правової охорони культурної спадщини в Україні не здійснювався.

Метою статті є дослідження кримінально-правових аспектів міжнародних конвенцій і договорів про охорону культурної спадщини, надання пропозицій щодо вдосконалення кримінально-правової охорони культурної спадщини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж усієї історії людства нації залишали своїм наступникам створені матеріальні об'єкти, які виражали, насамперед, їх вірування, а також твори мистецтва в їх широкому розумінні. Починаючи з часів античності, філософи та науковці застуджували посягання на культові споруди та предмети під час військових дій [2, с. 252–254; 3, с. 19–22; 4, с. 19–20; 5, с. 182–190].

Однак лише в ХІХ ст. окремі держави здійснили перші спроби запровадження правової охорони культурних цінностей під час військових конфліктів. Першою такою спробою на національному рівні стала Інструкція для керівництва армії Сполучених Штатів Америки на полі бою, розроблена професором Ф. Лібером і затверджена наказом президента США А. Лінкольна № 100 від 24.04.1863 р. під час Громадянської війни. Відповідно до цієї інструкції підлягали охороні від посягань під час військового конфлікту твори мистецтва, бібліотеки та наукові збірки, навіть якщо вони знаходились у фортифікованих місцях під час облоги чи обстрілу [6].

Першою міжнародною спробою захистити надбання культури під час військових конфліктів стала декларація, прийнята в 1874 р. на міжнародній конференції в Брюсселі (далі – Брюссельська декларація 1874 р.), скликаній за ініціативою Червоного Хреста під враженням руйнування кафедрального собору в м. Страсбург під час франко-пруської війни 1870–1871 рр. Відповідно до ст. 8 Декларації підлягали переслідуванню компетентними органами факти захоплення, знищення чи умисного плундрування релігійних, мистецьких і наукових закладів, історичних пам'яток, художніх і наукових творів. Зазначена Декларація не була ратифікована, але вплинула на подальший розвиток міжнародно-правової охорони культурних цінностей. Зокрема, посилення на Брюссельську декларацію 1874 р. міститься в преамбулі Конвенції про закони та звичаї сухопутної війни, прийнятій у 1899 р. на I міжнародній мирній конференції, скликаній за ініціативою Російської імперії в м. Гаага (надалі – I Гаазька конвенція) [7]¹. У ч. 1 ст. 27 Положення про закони та звичаї сухопутної війни, прийнятого як додаток до II Гаазької конвенції, під час облоги й артилерійського обстрілу повинні вживатись усі необхідні за-

¹ У цій статті використовуються офіційні тексти міжнародних документів англійською мовою, розміщені на порталах Міжнародного комітету Червоного Хреста і ЮНЕСКО.

ходи для збереження релігійних, мистецьких і наукових будівель, якщо вони не використовуються у військових цілях. Відповідно до ч. 2 ст. 56 II Гаазької конвенції будь-яке захоплення, руйнування чи умисне пошкодження релігійних, освітніх, наукових і художніх установ, історичних пам'ятників, художніх і наукових творів заборонялося, такі дії підлягали переслідуванню.

Наведені вище положення II Гаазької конвенції в 1907 р. були повторені в Конвенції про закони та звичаї сухопутної війни (далі – IV Гаазька конвенція) і додатку до неї (Положення про закони та звичаї сухопутної війни), які були прийняті на II міжнародній мирній конференції в м. Гаага [8]. У ч. 1 ст. 27 Положення про закони та звичаї війни IV Гаазької конвенції перелік об'єктів, які підлягали збереженню під час облоги й артилерійського обстрілу, доповнено історичними пам'ятниками. Зміст ч. 2 ст. 56 указанного положення IV Гаазької конвенції повністю повторив текст цієї ж норми положення II Гаазької конвенції.

На цій же конференції прийнято Конвенцію про бомбардування морськими силами під час війни (далі – IX Гаазька конвенція), у ст. 5 якої також повторено заборону бомбардування релігійних храмів, освітніх, наукових і художніх установ, а також історичних пам'ятників [9].

Незважаючи на те, що II, IV і IX Гаазькі конвенції були ратифіковані значною кількістю держав, під час Першої світової війни внаслідок військових дій знищено та пошкоджено низку визначних пам'яток культури, наприклад, кафедральний собор у м. Реймс, Франція. Спроби урядів держав Антанти притягнути осіб, винних у порушенні положень міжнародних конвенцій про закони та звичаї війни, зокрема за посягання на культурні цінності, закінчилися невдачею [3, с. 36–37; 10, с. 32–33].

У період між двома світовими війнами намагання окремих науковців, громадських діячів і організацій удосконалити правову охорону культурної спадщини не спричинили ухвалення нових міжнародно-правових актів. Проголошені в указаних вище конвенціях заборони вчинення тих чи інших дій не призвели до запровадження в законодавство держав кримінальної відповідальності за скоєння таких дій.

Жахливі розкрадання, знищення та пошкодження культурних пам'яток, здійснені під час Другої світової війни, зумовили необхідність прийняття спеціальної міжнародної конвенції, робота над якою проводилась під патронатом новоствореної Організації об'єднаних націй із питань освіти, науки і культури (далі – ЮНЕСКО). Саме ЮНЕСКО на запрошення уряду Нідерландів скликала в Гаазі 21.04.1954 р. міжнародну конференцію, яка завершилась 14 травня того ж року ухваленням Конвенції про охорону культурних цінностей у разі військового конфлікту (далі – Гаазька конвенція 1954 р.) [11]. Авторами проекту Гаазької конвенції 1954 р. були італійські правники М. Пілотті та М. Маттеуччі [4, с. 34].

Відповідно до ст. 1 Гаазької конвенції 1954 р. культурними цінностями визнаються (незалежно від їх походження та власника):

1) рухомі та нерухомі цінності, які мають велике значення для культурної спадщини кожного народу (релігійні або світські пам'ятки архітектури, мистецтва чи історії, археологічні об'єкти, будівельні ансамблі, що мають історичне чи художнє значення, твори мистецтва, рукописи, книги й інші предмети, які мають художнє, історичне чи археологічне значення, а також наукові збірки та важливі колекції книг, архівних документів або їх репродукцій);

2) будівлі, основним і справжнім призначенням яких є зберігання чи експонування наведених вище рухомих культурних цінностей (музеї, великі бібліотеки, архівні сховища, а також сховища, призначені для збереження під час збройного конфлікту перелічених рухомих культурних цінностей);

3) центри, в яких зосереджена значна кількість указаних вище культурних цінностей, тобто так звані «центри зосередження пам'яток».

Згідно з ч. 1 ст. 4 Гаазької конвенції 1954 р. держави зобов'язалися поважати культурні цінності, розміщені як на власній території, так і на території інших держав, шляхом утримання від використання цих цінностей, споруд для їх збереження, їх найближчого оточення в цілях, які можуть призвести до знищення чи пошкодження цих цінностей під час збройного конфлікту, а також утримуватися від будь-якої ворожої дії, направленої проти таких цінностей. Такі дії згідно з ч. 2 ст. 4 Гаазької конвенції 1954 р. допускалися лише в разі категоричної військової необхідності. Відповідно до ч. 3 цієї ж норми Гаазької конвенції 1954 р. її учасники зобов'язалися забороняти, попереджувати та припиняти, якщо це виявиться необхідним, будь-які акти крадіжки, грабежу чи незаконного привласнення культурних цінностей у будь-якій формі, а також усі акти вандалізму стосовно культурних цінностей.

Згідно зі ст. 28 Гаазької конвенції 1954 р. держави зобов'язалися вживати в рамках свого кримінального законодавства всі заходи, необхідні для виявлення та накладення кримінальних або дисциплінарних санкцій на осіб (незалежно від їх громадянства), які порушили або віддали наказ порушити положення цієї Конвенції. Тоді ж прийнято додатковий Протокол до Гаазької конвенції 1954 р., у якому регламентовано питання запобігання вивезенню культурних цінностей з окупованої території, їх зберігання та повернення [12].

Отже, відповідно до наведених положень Гаазької конвенції 1954 р. держави-учасники зобов'язалися встановити кримінальну відповідальність за її порушення. Однак, незважаючи на ці зобов'язання, установлення кримінальної відповідальності за злочини проти культурної спадщини відбувалося дуже повільно. Наприклад, в Іспанії, яка ратифікувала Гаазьку конвенцію 1954 р. ще в 1960 р., лише в 1985 р. у ст. 77.7 Військового кримінального кодексу визнано злочином знищення чи пошкодження, без військової необхідності, документальної чи бібліографічної спадщини, архітектонічних пам'яток, історичних або природних ансамблів, рухомих

цінностей, які мають історичне, художнє, наукове чи технічне значення, археологічних об'єктів, етнографічних цінностей, природних пам'яток, садів або парків, що мають важливе історично-художнє чи антропологічне значення, тобто будь-яких об'єктів або предметів, які належать до історичної власності. Цією ж нормою встановлено кримінальну відповідальність за мародерство, привласнення перелічених предметів або об'єктів, а також за вандалізм щодо них [13].

Українська Радянська Соціалістична Республіка (далі – УРСР) 06.02.1957 р. ратифікувала вказану Конвенцію, однак кримінальна відповідальність за злочини проти культурної спадщини під час збройного конфлікту впродовж майже півстоліття не запроваджувалася.

Після здобуття Україною незалежності лише з прийняттям Кримінального кодексу України в 2001 р. у ст. 438 «Порушення законів і звичаїв війни» розділу XX «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» установа кримінальна відповідальність за «розграбування національних цінностей на окупованій території» [14]. На жаль, об'єктивна сторона цього злочину визначена вкрай нечітко, що не забезпечує ефективну кримінально-правову охорону культурної спадщини під час збройного конфлікту [15, с. 64–66, 90–95; 16, с. 112–119; 17, с. 108–109].

Упродовж 40 років дії виявились окремі недоліки Гаазької конвенції 1954 р., які зумовили необхідність її доповнення та зміни [10, с. 127]. Безпосередньою причиною внесення змін до Гаазької конвенції 1954 р. стали трагічні наслідки війни на Балканах між новими державними утвореннями на території колишньої Соціалістичної Федеративної Республіки Югославія. Під час збройних дій знищено велику кількість об'єктів культурної спадщини, які зовсім не використовувалися для військових цілей. Тому на скликаній ЮНЕСКО міжнародній дипломатичній конференції в м. Гаага 26.03.1999 р. ухвалено II додатковий протокол до Гаазької конвенції 1954 р. (далі – II Протокол), який налічує 47 статей [19].

Відповідно до II Протоколу суттєво змінено й доповнено Гаазьку конвенцію 1954 р., зокрема щодо запровадження посиленої охорони культурних цінностей, якщо вони:

- належать до культурної спадщини, яка має найбільше значення для людства;
- охороняються завдяки прийняттю на національному рівні належних правових і адміністративних заходів, які визнають їх виключну культурну й історичну цінність і забезпечують захист на найвищому рівні;
- не використовуються для військових цілей або для прикриття військових об'єктів, і сторона, яка контролює ці культурні цінності, зробила заяву для підтвердження того, що вони не будуть використовуватися подібним чином.

Однак особливо важливим для посилення кримінально-правової охорони культурної спадщини є положення розділу 4 II Протоколу «Кримінальна відповідальність та юрисдикція». Відповідно до п. п. «а»–«е» ч. 1

ст. 15 «Серйозні порушення цього Протоколу» особа вчиняє злочини, якщо умисно та з порушенням вимог Гаазької конвенції 1954 р. і II Протоколу скоює такі діяння:

- а) робить ціллю атаки культурні цінності, що знаходяться під спеціальною охороною;
- б) використовує захищені спеціальною охороною культурні цінності та їх найближче оточення для підтримки військових дій;
- с) у великих розмірах знищує чи привласнює культурні цінності, захищені Гаазькою конвенцією 1954 р. та II Протоколом;
- д) робить ціллю атаки культурні цінності, що охороняються Гаазькою конвенцією та II Протоколом;
- е) учиняє крадіжку, грабіж або привласнення культурних цінностей, що охороняються Гаазькою конвенцією 1954 р., або акт вандалізму стосовно таких цінностей.

Перші три види злочинів установлені на виконання положень ст. 53 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від 08.06.1977 р. (далі – Додатковий протокол) [20] і ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р. (далі – Римський статут) [21]. Необхідно відзначити, що обидва міжнародні документи підписані Україною, а Додатковий протокол ратифікований Верховною Радою УРСР ще в 1989 р. [22].

Відповідно до ч. 2 ст. 15 II Протоколу кожна сторона вживає необхідні заходи в рамках національного законодавства для визнання наведених вище діянь злочинами та встановлення відповідних покарань за їх учинення. Виконуючи ці положення, кожна сторона повинна діяти згідно із загальними засадами права та міжнародного права, водночас розширюючи індивідуальну відповідальність на інших осіб, крім тих, що безпосередньо вчинили діяння.

У ст. ст. 16–20 II Протоколу регламентовані питання юрисдикції, судового розгляду, екстрадиції та правової допомоги в справах про злочини проти культурної спадщини. Відповідно до ст. 21 II Протоколу сторони можуть вживати законодавчі, адміністративні чи дисциплінарні заходи для покарання будь-якого умисного використання культурних цінностей, будь-якого незаконного їх вивезення, іншого вилучення чи іншого позбавлення прав на них, учинених із порушенням Гаазької конвенції 1954 р. та II Протоколу.

Висновки. II Протокол до Гаазької конвенції 1954 р. набув чинності з 09.03.2004 р., однак, на жаль, Україна не брала участі в підписанні цього документа й до цього часу до нього не приєдналася. Як наслідок, до Кримінального кодексу до цього часу не внесені необхідні зміни, значна кількість суспільно-небезпечних діянь (наприклад, збройна атака (напад) на об'єкти культурної спадщини та багато інших) злочинами не визнається. Обмежене «окупованою територією» місце вчинення злочину, передбаченого

ст. 438 Кримінального кодексу, не дозволяє притягувати до кримінальної відповідальності осіб, які в складі різного роду терористичних організацій під час збройних дій скоюють злочини проти культурної спадщини на території Донецької та Луганської областей.

Отже, приєднання до II Протоколу до Гаазької конвенції 1954 р., його ратифікація й імплементація його положень у національне законодавство є невідкладним завданням для нашої держави.

Література:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 1996 – № 30. – Ст. 141.
2. Vrdoljak A.F. Cultural Heritage in Human Rights and Humanitarian Law / A.F. Vrdoljak // Human Rights and International Humanitarian Law. Ed. O. Ben-Naftali. – Oxford : Oxford University Press, 2009. – P. 250–302.
3. Ахметзянов А.Ж. Международно-правовая защита культурных ценностей в случае вооруженного конфликта : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / А.Ж. Ахметзянов. – М., 2005. – 246 с.
4. Schreiber H. Wprowadzenie – zarys historii idei ochrony dóbr kultury w konfliktach zbrojnych // Konwencje UNESCO w dziedzinie kultury. Komentarz. Redakcja naukowa. K. Zalasńska. W. Kowalski, K. Piotrowska-Nosek, H. Schreiber, K. Zalasńska. – Warszawa : LEX, 2014. – S. 19–31.
5. Forrest C.J.S. The Doctrine of Military Necessity and the Protection of Cultural Property during Armed Conflicts/ C.J.S. Forrest // California Western International Law Journal. – Volume 37. – Spring 2007. – № 2. – P. 177–219.
6. Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field (Lieber Code). 24 April 1863 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/110>.
7. Convention (II) with Respect to the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 29 July 1899 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=CD0F6C83F96FB459C12563CD002D66A1&action=openDocument>.
8. Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=4D47F92DF3966A7EC12563CD002D6788&action=openDocument>.
9. Convention (IX) concerning Bombardment by Naval Forces in Time of War. The Hague, 18 October 1907 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=F13F9FFC628FC33BC12563CD002D6819&action=openDocument>.
10. Коваль Д.О. Міжнародно-правовий захист культурних цінностей у зв'язку зі збройним конфліктом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Д.О. Коваль ; Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса, 2014. – 241 с.
11. Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. The Hague, 14 May 1954 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

- http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.
12. Protocol for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. The Hague, 14 May 1954 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15391&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.
  13. Ley Orgánica 13/1985, de 9 de diciembre, de Código Penal Militar [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo13-1985.l2t2.html.
  14. Кримінальний кодекс України. Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III // ВВР. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
  15. Базов В.П. Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни (аналіз складу злочину) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / В.П. Базов ; Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого. – Х., 2008. – 222 с.
  16. Миронова М.О. Кримінальна відповідальність за порушення законів і звичаїв війни : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / М.О. Миронова ; Дніпропетровський університет внутрішніх справ. – Дніпропетровськ, 2008. – 218 с.
  17. Гулкевич В.Д. Актуальні питання кримінальної відповідальності за злочини проти культурної спадщини під час військового конфлікту / В.Д. Гулкевич // Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства й органів публічного адміністрування в напрямку розвитку правової системи України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 31 жовтня – 01 листопада 2014 р. – Київ : Центр правових наукових досліджень, 2014. – С. 107–110.
  18. Ellis M.S. The ICC's Role in Combatting the Destruction of Cultural Heritage / M.S. Ellis // Case Western Reserve Journal of International Law. – Volume 49. – Issue 1. – 2017. – P. 23–62.
  19. Second Protocol to the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15207&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.
  20. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Treaty.xsp?documentId=D9E6B6264D7723C3C12563CD002D6CE4&action=openDocument>.
  21. Rome Statute of the International Criminal Court [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aeff7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf.
  22. Про ратифікацію Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), і Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) : Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 18.08.1989 р. № 7960-XI // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1989. – № 35. – Ст. 409.

Гулкевич В. Д. Уголовно-правовые аспекты международной системы защиты культурного наследия в случае военного конфликта

Аннотация. В статье исследуются положения международных конвенций о защите культурного наследия во время военного конфликта. Автор анализирует влияние международных конвенций на формирование законодательства об уголовной ответственности за преступления против культурного наследия во время военного конфликта.

Ключевые слова: культурное наследие, культурные ценности, военный конфликт, защита культурного наследия, преступления против культурных ценностей.

Hulkevych V. Criminal law aspects of the international system of the protection of cultural heritage in the event of armed conflict

Summary. The article examines the development of international legislation on the protection of cultural heritage during a military conflict. For thousands of years, cultural values have been severely damaged during various types of hostilities. Since the 19th century, some states have made initial attempts to introduce legal protection of cultural property during military conflicts. The horrific lootings, destruction and damage of cultural property made during the Second World War have led to the adoption of the UNESCO Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict in 1954 (Hague Convention 1954). The adoption of the convention resulted in the establishment of criminal liability for crimes against cultural heritage during a military conflict. However, some military conflicts have shown insufficient level of legal protection of cultural values. Therefore, in 1999, the Second Protocol to Hague convention 1954 was adopted, which is intended to strengthen the legal protection of cultural heritage. It is important for Ukraine to join the Second Protocol and improve the national legislation on criminal liability for encroachment on cultural values in the event of a military conflict.

Key words: cultural heritage, cultural property, war conflict, protection of cultural heritage, crimes against cultural property.